

KRÓNIKA

A JUGOSZLÁV ÍRÓK ÖTÖDIK KONGRESSZUSA

A Jugoszláv Írószövetség V. kongresszusát november 25. és 28. között tartják meg Beogradban. Alekszandar Vucsolól az írószövetség főtitkárától nyert értesüléseink szerint, a kongresszus a Jugoszláv Kommunista Szövetség programjának az írókra és az irodalomra vonatkozó szakaszainak szenteli a legnagyobb figyelmet, s erről tart beszámolót Joszip Vidmár, az írószövetség elnöke is.

A referátum elemezni fogja a Jugoszláv Kommunista Szövetség programjának jelentőségét a művészet, elsősorban pedig az irodalom szempontjából. A beszámolót még aznap meg is vitatják az írók, a következő napon pedig Alekszandar Vucso tart előadást az írók tevékenységéről.

MEGJELENT A KONJOVIĆ-MONOGRÁFIA

A noviszádi Fórum könyvkiadóvállalat kiadásában megjelent Konyovics Milán művészi munkájának monografiája, abból az alkalomból, hogy a nemzetközi viszonylatban is jelentős és jólismert zombori festő munkásságának negyvenedik évfordulóját ünnepelte Vajdaság és az egész ország. A nagyformátumú, negyven reprodukciót tartalmazó könyv előszavaként közölt tanulmányban Milorád Protics műkritikus, Konyovics életművének alapos ismerője ad áttekintést a nagy alkotóművész munkájáról. Különös jelentőséget kölcsönöz a könyvnek az a tény, hogy a szövegrészt francia és orosz nyelven is kinyomtatták.

Talán még sohasem volt annyi író Nápolyban, mint október utolsó napjaiban. Európa minden országából odasereglettek az írók, és négy napon át tanácskoztak: elsősorban arról, hogy megalakítsák az európai írók közösségét. Az elgondolás nem új. Évek óta foglalkoznak vele nemcsak Európa, hanem az egész világ írói. Az ötlet a jugoszláv és skandináv írók találkozásából született, és most — megvalósul. Száznegyven olasz és hatvanöt külföldi író gyülekezett Nápolyba ezeken az októbertvégi napokon az olasz írók szakszervezetének meghívására, s habár sok, nemzetközileg elismert író kimentette magát, a tanácskozás rendkívül termékeny volt és meghozta a várt eredményt.

A kongresszuson Ausztria, Belgium, Bulgária, Dánia, Finnország, Franciaország, Németország, Görögország, Anglia, Jugoszlávia, Hollandia, Lengyelország, Portugália Svédország, Spanyolország, Svájc, Magyarország és a Szovjetszövetség küldött-ségei vettek részt. Hazánkat Eli Finci, Tanasije Mladenović és Ranko Marinković képviselték.

Az olasz írók szakszervezetének hivatalos referátumait ki zárólag az európai írók együttműködésének szentelték. Giovanni Angioletti és Golfredo Bellonci beszámolóikban azokra az utakra mutattak rá, amelyek az európai írókat a szellemi egyesüléshez vezethetik. Angioletti hangsúlyozta, hogy a mai helyzetben, ha egy-egy író föl is emeli hangját valamilyen igazságtalanság vagy embertelenség ellen, szava csaknem kivétel nélkül pusztába kiáltó szó marad.

Ha azonban valamennyi európai író egyszerre hallatná közös hangját, — mondotta az olasz író, — valószínűleg elérnénk valamit.

Bellonci fölszóltotta az írókat, gondolkozzanak el afölött, hogy valamennyien európaiak, ugyanazt a gazdasági és politikai életet élik, s egyazon kultúra részesei és részei.

— Amikor Európáról beszélek, — mondta, — földrészünk nemcsak az ideológiai határokon innen fekvő országaira gondolok, hanem azokra az írókra is, akik e földrajzi és eszmei határokon túl élnek. Az Európát két részre osztó eszmék lényegükben ugyanannak az életnek más és más hangú kifejezői — fejezte be érvelését az olasz író.

A kongresszus végül egyhangú határozatot fogadott el, amelyben kimondták, hogy megalakítják az európai írók közösségét azzal a feladattal, hogy megszervezze az írók együttműködését. Az értekezlet részvevői fölhatalmazták az olasz írók szakszervezetét, hogy dolgozza ki az íróközösség alapszabályait.

Nyilvánvaló, hogy a nápolyi értekezlet csak az első lépést tette meg, és az sem kétséges, hogy igen sok bonyolult és kényes kérdés megoldatlan és továbbra is nyitva marad, mégis örömmel kell üdvözölni ennek az új szervezetnek a létrejöttét, amely a nemzeti kultúrák közelebbrehozásával, a nemzeti ellentétek enyhítésével vagy éppen megszüntetésével közelíti egymáshoz a különböző politikai rendszerű országok népeit.

a flamand származású nagy francia festőművész 82 éves korában meghalt. Már a második öreg „fauvista” húnyt el vele ebben az évben, Rouault után.

Eletére visszatekintve, első úttörői között találjuk annak az expresszionista irányzatnak, amely egykor a párizsi Szalon 1905-ös őszi tárlatán olyan feltűnést keltett (Cézanne, Matisse, Dérain, Rouault csoportja). Sokoldalú művészi tehetség és igazi életművész volt. Mint jó hegedűs, sokáig hivatásos zenészként kereste kenyerét, mint egy kaszinói zenekar tagja. Szenvedélyes kerékpáros is volt, egyike az első profi versenyzőknek. Tehetsége és hajlamai azonban mindinkább a festőművészet felé terelték útját, habár hegedűjét sem hagyta el soha. Képein is meglátszik, hogy az utak és a tájak szerelmese. Az egykori kerékpárútjain látott tájak, települések jelennek meg az ő különleges kifejezési módján, amely távol áll a valóságbrázolástól épp úgy, mint a költészettől. Okkersárga búzatáblái a kobalt kék ég alatt, ciklámenlila és cinóbervörös „görög tüzes” megvilágítású országútjai, szajnai látképei, lenyűgöző arcképei, — melyeket egyenesen a tubusból kinyomott „tisztá” színekkel, kэшáttal, spahulával, vastag vonalakkal vetett a vászonra, s amelyekhez nem egyszer gipsz, enyv és pipahamu is keveredett — mind a benne működő feszítőerők kitörései, melyeket az élet és a természet szenvedélyes szeretete parancsolt. Még csendéletei sem hideg, holt tárgyak, hanem az asztal örömei, sonka, bor kenyér — és könyv, a szellem öröme. De nemcsak színekben tudta kifejezni önmagát, hanem grafikában, a fekete-fehér művészetben is különlegesen alkotott. Jegyzeteiben így vall művészi énjéről:

»Én sohasem dolgoztam. Festettem. Számot próbáltam adni egy természetadta tehetségről, amennyire képes voltam. Azt akartam, hogy teljességemben ismerjenek meg, képességeimmel és hiányosságaimmal együtt. Semmit sem rejtettem formulák mögé, semmit sem vettem át múzeumokból és nem kölcsönöztem a halottaktól. Ezt nevezzük »nemdolgozásnak?«

Mint ember jó vidéki gazdálkodó és családfő módjára élt. Különösségei közé tartozott a pipagyűjtés és a nyershúsevés, amelyvel sokszor kétségbeejtette vendégeit. Szenvedélyes és rettenhetetlen vitatkozó volt.

A FIATAL SZOVJET ÍRÓK HELYZETE

A szovjet írószövetség hivatalos lapja, a Literaturnaja Gazeta nagy cikkben foglalkozik a fiatal szovjet írók helyzetével. Különösen VI. Bjugiljev „Tisztázzuk a helyzetet” című cikke érdemel figyelmet. Bjugiljev ugyanis a fiatal szovjet írók helyzetével és érvényesülési lehetőségével foglalkozva, fölveti a kérdést: Miért van olyan kevés fiatal író a Szovjetunióban? A cikk írója megállapítja, hogy Solohov egészen fiatalon lett íróvá, s Tihonov már húszéves korában izgalomba hozta olvasóit elbeszéléseivel. Fadejev is fiatalon vált elismerté és a szovjet írószövetség tagjává, viszont manapság csak azok élvezik az elismerést és az írószövetség tagságával járó előnyöket, akik jóval idősebbek 30 évesnél.

— Vajon mi történt? Lehetséges volna, hogy a szovjet íróknak nincs hol kinyomtatniuk műveiket? Vagy pedig tehetségekben szűkölködne a szovjet állam? — kérdezi Bjugiljev, majd meg is magyarázza a jelenség okait. Elmondja, hogy egy-egy fiatal szovjet író évekig kénytelen várni, míg írása könyvalakban megjelenik, s ezután újabb éveknek kell elmúlniuk, hogy a lassanként már nem is fiatal szerzőt fölvegyék az írók szövetségébe. Egyik-másik könyvkiadóállalatnál évekig fekszenek a fiatal írók művei, s ha csökkenteni kell a kiadási terveket, elsősorban is a fiatal írók nevét húzzák ki a listából.

— Az ifjú írók erejüknek legalább felét arra kénytelenek fordítani, hogy gazdát találjanak könyvük számára — állapítja meg keserűen a Literaturnaja Gazeta cikkírója. — Nem hiába születek meg a fiatal írók körében ezek a kifejezések: „áttörni”, „betörni”, „visszautasíthatatlan”.

A Szovjetszövetség íróinak lapja példákat is felsorol, több fiatal író nevét említi meg, akiket egyhangúlag fölvétele javasoltak az írószövetségbe, műveiket pedig kiadásra ajánlották. A művek nem jelentek meg és a fiatal írók nem lettek írószövetségi tagok.

Megoldásként azt javasolta a cikkíró, hogy minden író igyekezzen fölfedezni tehetséges fiatal írókat, támogassák őket az indulás nehézségei között, és javasolják őket fölvétele az írószövetségbe.

A MANHATTANI JÓISTEN

Ingeborg Bachmann fiatal osztrák költőnő, aki már öt év óta úgyszólván szakadatlanul bűvöli és kápráztatja a német kritikát gondolatoktól terhes, de szinte kezdetlegesen egyszerű és éppen ezért világosan érthető verseivel, új sikereket arat »A manhattani jóisten« (Der gute Gott von Manhattan) című rádióhangjátékával. A darabot egy időben adta elő a müncheni, a hamburgi és a baden-badeni rádióállomás, és most könyvalakban is megjelenteti egy tekintélyes német kiadóállalat.

A hangjáték cselekménye a valóság és a képzelet világának határvidékén mozog, — állapítja meg a Die Zeit kritikusa. — Tulaj-

donképpen nem is eseményt ír le, hanem egy kérdést vet föl: kívánatos valami-e a korlátokat nem ismerő nagy, szertelen szerelem. Ingeborg Bachmann egy tragikus esemény-sorozat leírása után teszi föl ezt a kérdést. New Yorkban pokolgépes merénylő garázdálkodik, és kizárólag a szerelmespárok közül szedi áldozatait. Az utolsó merénylet, amely után a gonosztevő (vagy jótévő — éppen ez a kérdés) a bíróság elé kerül, csak félig sikerült: a fiatal leányt ízekre tépte a bomba, a fiatalember azonban megmenekült, mert a robbanás pillanatában nem a szállodai szobában, hanem egy közeli bárban tartózkodott, ahova — mint vallja — azért vonult vissza, hogy egyedül lehessen, és nyugodtan üldögéljen egy félórászkát, s gondolkozzék mindarról, amiről azelőtt gondolkozhatott és beszélhessen arról, amiről korábban beszélgethetett.« Már ez a kis részlet is sejteti, hová céloz a szerző: A józan gondolkodás megmenti és továbbélteti a fiatalembert, a szerelmespár másik tagja viszont, akit annyira elkábított a szerelem, hogy szinte ájult kábulatban, semmivel sem törődve veszi át a gyilkos csomagot szobája ajtajában, megérdemli, hogy eltűnjön a föld színéről.

Nagyjából ez a pokolgépes merénylő álláspontja, s ezt mondja el a bíróság előtt is: »A szerelem csak akkor kívánatos és megengedhető, ha az értelem határai között marad, s orvosságként szolgál a magány ellen.« Az úgynevezett nagy szerelem káros zűrzavar, el kell pusztítani.

»A szerelem és az értelem szembeállításának szédületesen gazdag és változatos hangszerelésével, — mondja a Die Zeit, — Ingeborg Bachmann rendkívüli hatásokat ér el, egy eddig föl-táratlan és sohasem sejtett új műfajt — a rádiópoézist alapítja meg.«

HASONMÁS

A hamburgi »Merkur« című folyóirat, amelyet a legelőkelőbb német irodalmi lapoknak tekintenek, szeptemberi számában regény-töredéket közöl Erich Kästner tollából. A regénynek „Hasonmás” lett volna a címe, ha — elkészül, Kästner azonban sohasem fejezte be, mert 1933 után »megbízhatatlannak és politikailag nemkívánatosnak« tartották, s mint ilyent agyonhallgatták, egyetlen írását sem jelentették meg, viszont egy ilyen írásmű külföldi kiadása — maga az író állapítja meg ezt — »szerfölött kellemetlen« következményekkel járt volna. Ahhoz viszont, hogy íróasztala számára írjon, se kedve, se ideje, se pénze nem volt.

A »Merkur«-ban közölt töredék végtelenül bájos, elragadó írás. Kästner utánozhatatlan könnyedséggel irányítja az olvasót egy Karl nevű író lakására, Karl éppen öngyilkosságra készül, méregpohár áll e'ötte az asztalon, és szerte a szobában bűcsülevelek hevernek. Ebben a pillanatban kopogtatnak a zárt ajtón, s egy borkereskedő nyomul a szobába, mit sem törődve Karl zord visszautasításával. A kövér, asztmás és jovialis borkereskedő a zárt ajtón át hatol be a szobába, mert tu'ajdonképpen ő a mentő-angyal, akit személyesen a jóisten küldött Karlhoz, hogy eltérítse szándékától. A borkereskedő-angyal a méregpohar tartalmát egy virágcserépbe locsantja, s a virág azon nyomban elhervad tőle. A mentő-angyal ezután — dolgát jól végezve — szivarra gyújt, megiszik egy pohár konyakot, és miután az öngyilkosjelöltet kel-

lőképpen elkápráztatta, rákényszeríti akaratát és megparancsolja neki, hogy keresse meg önmagát, helyesebben: a maga hasonmását. Karl szótfogad, útrakel és egy vasúti vendéglőben üldögélve önéletrajzi jegyzeteket készít, s ezekből azt a következtetést vonja le, hogy az irodalom és a saját kilátástalan helyzete egyképpen öncélú valami, és nyomban megállapítja, hogy tapasztalata és képzelete nem más, mint egy sziámi ikrek. Amikor idáig eljut, megpillantja a borkereskedő-angyalt, amint sietős léptekkel halad egy asztal fele. Az asztaltól egy sápadt fiatalember kel föl, és halántékon lövi magát. Az angyal elkésett, s ezt maga is beismeri Karlnak, mielőtt további teendőit intézni eltávozna. Karl meg vonatra ül és tovább keresi hasonmását.

Kästner az írás bevezetőjében elmondja, miért nem folytatta és fejezte be a »Hasonmás«-t a háború után, amikor már »kiadhatta volna a hazában és külföldön is, s ideje is meg pénze is volt hozzá.« Több mint egy évtized múlt el, időközben a szabad világ irodalma megszülte és el is temette az angyalok és hasonló mesebeli lények divatját, s mindaz, ami korábban eredeti volt, a háború után már csak utánzásnak hatott.

Kästner nem először késett el a német irodalomban uralkodó vidékies körülmények miatt.

MONTGOMERY TÁBORNOK ÚJ OFFENZÍVÁJA

A második világháború egyik legnagyobb hadvezére, Montgomery tábornagy kiadta emlékiratait »The Memoirs of Field-Marshal the Viscount Montgomery of Alamein« címen. A »New York Times Book Review« november 2-i számában Baldwin amerikai újságíró számol be a könyvről.

Baldwin még Tuniszban, egy útközet után ismerkedett meg az emlékiratok szerzőjével. Montgomery mindenkit mehökkentett hanyag nemtörődömségével: a hivatalos és magasrangú személyiségeket is khaki-nadrágban és egyszál tengerésztrikóban fogadta — Erwin Rommel német tábornagy képe alatt ülve. Montgomery emlékirataiban meglepően nyíltan beszél a maga különködéseiről, egy önmagában visszahúzó, egocentrikus és erőszakos természet külső megnyilatkozási formáiról. A visszaemlékezések nagy része természetesen a második világháborúra, a nagy küzdelem sorsdöntő hadműveleteire vonatkozik. Az amerikai újságíró elsősorban az angol-amerikai kapcsolatról szóló fejezeteket elemzi, és megállapítja, hogy Montgomery emlékiratai etekintetben rengeteg újdonságot hoznak nyilvánosságra.

Montgomery hangsúlyozza, hogy Churchillal együtt mindig ellenezte a délfraanciaországi partraszállást, mert attól tartott, hogy ezzel gyengítik a Normandiában partraszálló egységek átütő erejét, s elvonják a csapatokat az olasz hadszíntérről éppen azokban a pillanatokban, amikor nagyszerű lehetőségek kínálkoztak, hogy a szövetséges csapatok Bécsig nyomulhassanak előre. A tábornagy meglehetősen keményen bírálja az amerikai álláspontokat, s egyáltalán nem kíméli a hajdani főparancsnokot, Eisenhower sem, Erősen hibáztatja stratégiáját, s a jelenlegi elnököt, akit egyébként »szerfölött illedelmes fiú«-nak és »szokatlanul kedves ember«-nek

mond, felelőssé teszi a nagy veszteségeket okozó német ellen-támadás lehetővé tételéért, és általában az előnyomulás lassú üteméért. Egy helyen olyan messzire megy, hogy Eisenhower-t egy labdarúgó trénerrel hasonlítja össze, aki lélekszakadva szalad a pályán és »buzdít mindenkit, hogy tartson ki a mérkőzés végéig«.

ÚJRA KIOSZTOTTÁK A VERNE-DÍJAT

A fantasztikus regénynek megvannak a maga klasszikusai. Edgar Allan Poe, Jules Verne, H.G. Wells, Conan Doyle írásai tekintélyes helyet biztosítottak ennek a műfajnak a világirodalomban. Verne és Wells hagyományainak évtizedeken keresztül nem voltak folytatói, azonban a legfrissebb, nagy tudományos felfedezések új ösztönzést adtak az íróknak. A „science fiction” — ahogyan Amerikában nevezik a fantasztikus regényeket — újabban a legnépszerűbb regényfajta lett.

Eppen ezért érthető, hogy Franciaországban — csaknem húszéves szünet után — fölújították a Verne-díjat, amelyet annak idején azért alapítottak, hogy megjutalmazzák a legjobb fantasztikus regény íróját. Serge Martelle harmincéves francia író kapta az idén ezt a kitüntetést „Isten veled planéták” című regényéért.

A párizsi lapok részletesen számolnak be az irodalmi eseményről és egyhangzóan megállapítják, hogy a zsüri döntése ellen senkinek sem lehet kifogása, Serge Martelle regénye kétségtelenül megérdemli a díjat. Az „Isten veled, planéták” erényei között nemcsak a képzeletdús és mégis a tudományon alapuló cselekményt emelik ki a francia lapok, egyenrangú értéként említik a regény emberszeretettől fűtött hangját és nevelő hatását.

EGY „LONDONI VÁSÁR”

Az Ember tragédiájának hasonló című jelenetével felért az a nagy »fe'hajtás«, amelynek Londonban egy nemrég megtartott képzőművészeti aukción lehetett tanúja az a szerencsés, aki pénzre vagy összeköttetései révén bejuthatott. Nemcsak a legnagyobb francia impresszionisták hét nagy vásznát láthatták gazdát cserélni — két Cézanne, három Manet, Van Gogh és egy Renoir kép, hanem kocképartin is részt vehettek az agg Sommerset Maugham, lady Churchill és a dahorai maharadzsa társaságában. Itt kelt el a világ legdrágább képe, — Cézanne: Pirosmellényes fiú — 220 ezer font sterlingért — a világpiac legdrágább almái egy Cézanne csendélet hét almája. Figyelemre méltó, hogy a képek kö-

zül hat az Egyesült Államokba került, és csak egy maradt Angliában. Az amerikai tőkésék »művészetrajongásának« titka abban rejlik, hogy jövedelmük 30 százaléka adómentes, ha műkincsek vásárlására fordítják és ha ezeket haláluk után nyilvános gyűjteményekben helyezik el.

TIZENHÁROM EZER DOLLÁR EGY HEMINGWAY-KÉZIRATÉRT

Irodalmi vonatkozású szenzációt kürtöltek világgá a nyugati nagylapok. Jelentették, hogy Hemingway egyik regényének eredeti kézírata New Yorkban árverésre került, és egy gyűjtő 13 000 dollárt fizetett érte.

A kéziratot Hemingway annakidején egy barátjának ajándékozta, s most, hogy a kézirat tulajdonosa elhunyt, örökösei jó üzletet csináltak az író baráti ajándékából. A lelkes és főleg bő erszényű Hemingway-rajongó több mint 400 dollárt fizetett a kézirat egy-egy lapjáért.

A dolog eddig csak érdekes, igen szomorúvá válik azonban, ha hozzátesszük a nagy író derűsnek esváltalán nem mondható kijelentését. Hemingway ugyanis elmondta az újságíróknak, hogy, amikor a szóbanforgó regényt megírta, tizedannyit sem kapott a kéziratért, mint amennyit a newyorki gyűjtő most fizetett érte.

